

носились до "церковників", особливо до "сектантів", вважаючи їх людьми другого ґатунку. Та протестантизм поширювався і зміцнював свої позиції на території країни. Так, на 1948 р. по УРСР нараховувалось 2853 протестантські громади з загальною чисельністю віруючих – 133000. У 1964 р. чисельність майже подвоїлась – 1358 громад, які нараховували 233400 членів. Для порівняння, православні церкви, у 1964 р. мали близько 768000 парафіян [7, с. 361–364].

Таким чином, серед протестантів найбільш поширеними були і залишаються баптистські громади. Вони мають визначену догматику, відкидають, як і інші протестанти, рятівну роль церкви, не сприймають харизматичних крайнощів, як то гласолалію, "омовіння" ніг та інші. Через це виникло багато проблем при насильницькому об'єднанні владою баптистів і п'ятидесятників у 40-х роках. Але, не дивлячись на всі негаразди та труднощі у порозумінні, створений Союз ЄХБ активно продовжував діяти до кінця 70-х років. Громади протестантів збільшилися чисельно, зміцнили свою структуру та вплив на суспільство. У 40-і – 60-і роки ХХ ст. на території Південної України значно поширились общини адвентистів, п'ятидесятників, особливо ті, які не визнали Союзу ЄХБ та продовжили діяти нелегально. Вони зберігали свою догматичну особливість та характерність у служінні, які донесли до часів державної незалежності України.

Джерела та література

1. Гараджа В.И. Протестантизм / В.И. Гараджа – М. : Политиздат, 1971. – 200 с.
2. Чанышев А.А. Протестантизм / А.А. Чанышев – М. : Политиздат, 1969. – 311 с.
3. Митрохин Л.В. Баптизм / Л.В. Митрохин – М. : Полиграф, 1966. – 287 с.
4. Розенбаум Ю.А. Советское государство и церковь / Ю.А. Розенбаум – М. : Наука, 1985. – 174 с.
5. Зубкова Е.Ю. Послевоенное советское общество: политика и повседневность. 1945-1953 / Е.Ю. Зубкова. – М. : РОССПЭН, 1999. – 385 с.
6. Колодний А.М. Історія релігії в Україні / А.М. Колодний – К. : Знання, 1999. – 735 с.
7. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні / В.І. Любашенко – Львів : Просвіта, 1995. – 375 с.
8. История евангельских христиан-баптистов в СССР. – М. : Издание Всесоюзного совета евангельских христиан-баптистов, 1989. – 678 с.
9. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1577.
10. ЦДАВО України. – Ф. 4648. – Оп. 1. – Спр. 421.
11. ЦДАВО України. – Ф. 4648. – Оп. 23. – Спр. 9.
12. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 213.
13. Державний архів Запорізької області. – Ф. П-102. – Оп. 1. – Спр. 1188.
14. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4263.
15. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 5908.
16. Заватски В. Евангельское движение в СССР после Второй мировой войны / В. Заватски. – М. : Колосс, 1995. – 345 с.

Краснянская Н. Ю. Протестантские конфессии на Юге Украины: организационные формы и динамика развития (1943-1964 гг.)

В статье проанализирована специфика организационных форм, динамика развития и количественный состав протестантских конфессий на территории Южной Украины в 40-60-х гг. XX ст. Раскрыта зависимость развития конфессий от государственной антирелигиозной политики.

Ключевые слова: протестантизм, конфессия, общество, баптизм, идеология, вероучение, трансформация, структура.

Krasnyans'ka N. Yu. Protestant confessions on South of Ukraine: organizational forms and dynamics of development (1943-1964)

In the article the specific of organizational forms, dynamics of development and quantitative composition of protestant confessions, is analyzed on territory of South Ukraine in 40-60th XX item Dependence of development of confessions is exposed on a public anti-religious policy.

Keywords: Protestantism, confession, society, baptism, ideology, dogma, transformation, structure.

УДК 94(477)“1948”:284.57

І. В. Саламаха

П'ЯТИДЕСЯТНИКИ В УКРАЇНІ. РІК 1948-Й

У статті досліджується діяльність п'ятидесятників в Україні у 1948 р. На підґрунті архівних матеріалів виявлено причини активізації діяльності п'ятидесятників у питанні про вихід з Союзу евангельських християн-баптистів. Показано спроби заснувати незалежний Союз п'ятидесятників в Україні у 1940-і роки.

Ключові слова: п'ятидесятники, евангельські християни-баптисти, протестанти

У 1944 р. в СРСР за ініціативою радянського керівництва було засновано Союз евангельських християн-баптистів на чолі зі Всесоюзною радою евангельських християн-баптистів. Під дахом цієї організації планувалося об'єднати всі протестантські церкви Радянського Союзу та тримати їх під державним контролем. Але, найбільший опір такій політиці об'єднання чинили п'ятидесятники, які планували наприкінці 1940-х років заснувати власний церковний союз.

Наукове дослідження історії п'ятидесятницьких церков в Україні проводилось істориками: В.Мельник [1], О.Назаркіною [2], В.Франчуком [3].

Автор даної статті поставив за мету дослідити спробу створення Союзу п'ятидесятників в Україні в 1948 р. та наслідки цього.

У жовтні 1944 р. було засновано Союз євангельських християн та баптистів з Всесоюзною радою євангельських християн та баптистів як керуючим органом. Було напрацьовано Положення про Союз євангельських християн та баптистів і прийнято систему уповноважених (потім їх перейменували на старших пресвітерів) у регіонах. Старшим пресвітером України було призначено О.Андрєєва [4, с.527].

У 1945-1946 рр. до цього Союзу було приєднано менонітів, п'ятидесятників та інші протестантські церкви. Причому п'ятидесятників в Україні на цей час нараховувалось близько двадцяти п'яти тисяч осіб [5, арк.48].

З 18 по 25 серпня 1945 р. в м. Москві відбулась нарада, на якій були присутні керівники євангельських християн-баптистів, а також представники від християн віри євангельської (так себе йменували п'ятидесятники Західної України) – І.Панько і С.Вашкевич та представники християн євангельської віри (п'ятидесятники Східної України) – Д.Пономарчук і А.Бідаш.

Результатом цієї наради стало підписання угоди між євангельськими християнами-баптистами та п'ятидесятниками, яка залишилась в історії під назвою "Серпнева угода" чи "Московська угода". В ній було сказано про об'єднання п'ятидесятників із Союзом євангельських християн-баптистів [4, с.233-234].

Найскладнішим питанням при об'єднанні було питання з омовінням ніг (цей обряд є у п'ятидесятників, а у євангельських християн баптистів – немає) та з приводу заборони моління іншими мовами (у п'ятидесятників).

Д.Пономарчук і А.Бідаш після підписання угоди з євангельськими християнами-баптистами віруючим – п'ятидесятникам розповідали, що утримуватися від моління "іншими мовами" слід лише на відкритих службах, але на закритих (де присутні лише п'ятидесятники) – можливо. Також вони казали, що не слід зовсім відмовлятися від омовіння ніг, а проводити його на окремих зібраннях п'ятидесятників [6, арк.34].

З боку державної влади та керівництва євангельських християн-баптистів заборонялося п'ятидесятникам омовіння ніг та моління іншими мовами. Це викликало велике незадоволення серед віруючих – п'ятидесятників.

Також п'ятидесятники були незадоволені тим, що в об'єднаних церквах керівниками призначалися, в основному, представники євангельських християн-баптистів. Це також було політикою радянської влади. Вже у вересні 1945 р. уповноваженому Ради у справах з релігійних культів при Раді народних комісарів СРСР по УРСР Вільховому з м. Москви надійшла інструкція, в якій відносно п'ятидесятників зазначалось:

"...1. Всю роботу зі злиття п'ятидесятників із євангельськими християнами-баптистами... проводять пресвітери Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів... З боку деяких п'ятидесятників можлива активна протидія..., що може призвести до розколу і заснуванню груп, які можуть об'єднатися на підґрунті цього. Спробам такого роду необхідно... перешкоджати.

...2. Треба слідкувати за тим, чи всі приєднані п'ятидесятники дійсно згодні з "Серпневою угодою", чи будуть вони на молитовних зібраннях дотримуватися порядку, який є у євангельських християн-баптистів, чи не будуть вони намагатися тиснути на євангельських християн-баптистів у питаннях щодо своїх обрядів...

3. Сигнали від уповноважених Ради у справах з релігійних культів... фіксують спроби п'ятидесятників обійти основні положення рішення й використати його виключно зі своєю метою... Таким діям слід покласти край...

4. Реєстрацію релігійних общин євангельських християн-баптистів... проводити... під назвою "євангельські християни-баптисти", причому, реєструючи общини п'ятидесятників, треба мати на увазі, що вони входять до складу общин євангельських християн-баптистів. У питанні про реєстрацію пресвітера необхідно віддавати перевагу пресвітеру євангельських християн-баптистів... У випадку, коли виникає явна загроза поглинання п'ятидесятниками євангельських християн-баптистів, від злиття общин необхідно втримуватись...

7. Ніяких конференцій пресвітерів і представників п'ятидесятників у республіці чи області... ні в якому випадку не допускати..." [6, арк.35-37].

Тобто, політика була спрямована на повне поглинання та знищення общин п'ятидесятників за допомогою керівників євангельських християн-баптистів.

Вже у 1946 р. (через рік після підписання "Серпневої угоди") повідомлялось із різних областей України, а саме – з Одеської, Вінницької, Волинської, Чернігівської, Ворошиловградської, Дніпропетровської про категоричне небажання п'ятидесятників приєднуватися до євангельських християн-баптистів [7, арк.50].

Особливо активно проти союзу виступали п'ятидесятники Одеської та Дніпропетровської областей. П'ятидесятники Одеської області взагалі вимагали заснування самостійного Союзу християн євангельської віри (п'ятидесятників) в Україні [7, арк.90].

Як результат всіх цих подій, у лютому 1948 р. в м. Києві зібрались керівники п'ятидесятницьких церков України А.Бідаш, С.Марін (проповідник з м. Москви), М.Бут, І.Левчук та інші. На зборах обговорювалось питання майбутнього п'ятидесятницьких церков у СРСР. Було вирішено провести нелегальний з'їзд з ме-

тою вирішення питання захисту п'ятидесятників [8, арк.66-67]. З'їзд було призначено на 16-17 березня у м. Дніпродзержинську (Дніпропетровська область).

Після таємного зібрання в м. Києві ініціатори з'їзду роз'їхались по всій Україні з інформацією про збори. Так С.Марін та В.Белих поїхали до Західної України та на Буковину. Ю.Самойленко – до Полтавської та Кіровоградської областей. М.Бут – до Одеської, Миколаївської, Кам'янець-Подільської та Херсонської областей. І.Левчук – до Вінницької. А.Бідаш – до Ворошиловградської, Дніпропетровської та Сталінської областей [9, арк.1-2]. Була проведена велика робота щодо організації з'їзду.

25 лютого 1948 р. уповноваженим Ради у справах з релігійних культів в усіх українських областях було розіслано листа, в якому, зокрема, вказувалося: "...Група активних хевовців (п'ятидесятників)... роз'їжджає по Україні для проведення роботи, спрямованої проти злиття і для консолідації своїх сил на місцях. Вам необхідно вжити всі можливі заходи для припинення їхньої роботи в Вашій області... Повідомити про "гастролерів" органи міліції... Встановити зв'язок з органами МДБ..." [10, арк.23].

Але, не дивлячись на всі ці міри, з'їзд у м. Дніпродзержинську все-таки відбувся 16-17 березня 1948 р. Керували Бідаш, Ільчук і С.Марін. Учасники з'їзду з різних областей України доповідали про ситуацію на місцях, про утиск з боку євангельських християн-баптистів та органів державної влади. Як підсумок було прийнято рішення: звернутися до Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів, а також до голови Ради у справах з релігійних культів І.Полянського з проханням вжити заходів щодо покращення стану п'ятидесятників, у крайньому випадку – вихід із Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів і заснування Союзу п'ятидесятників.

У зверненні, прийнятому на цьому з'їзді, зокрема, зазначалося:

"...Ми (п'ятидесятники), ставимо питання, щодо звернення серйозної уваги на вимоги... колишніх християн євангельської віри... З різних заяв п'ятидесятників ми бачимо грубі порушення Московської угоди... з боку Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів. На місцях служителів та окремих віруючих усувають від церкви, якщо хтось отримав хрещення Духом Святим зі знанням інших мов... Багатьох служителів християн євангельської віри без причин усунули від служіння...

...Наші священнослужителі усувалися від роботи і замінювались священнослужителями з євангельських християн і баптистів... не враховуючи бажання віруючих.

Щоб єдність не порушилась між нами, ми просимо вас... зробити наступне:

- поновити усіх відсторонених і не оформлених служителів нашого братства;
- старшими пресвітерами по республіках, областях, церквах призначити із християн євангельської віри там, де більшість членів віруючих з християн євангельської віри, а де менше число – там ставити заступниками...

- ввести до складу Президії Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів... одного нашого брата (п'ятидесятника), котрий разом із вами міг би вирішувати питання стосовно нашого братства в об'єднанні...

Якщо з вашого боку буде прийнято нашу пропозицію і всі недоліки буде усунено..., то ми всі... подамо вам руку спілкування..." [3, с.236-241].

Після цього з'їзду, навесні 1948 р., співробітники Міністерства державної безпеки СРСР заарештували п'ятидесятників, які брали в ньому участь. І протягом чотирьох місяців Міністерство державної безпеки СРСР вело слідство у справі проведення нелегального з'їзду п'ятидесятників.

У цей же час старші пресвітери Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів із різних областей України повідомляли до м. Києва та до м. Москви про те, що "...християни євангельської віри вільно та безкарно роз'їжджають по різних містах України. Ми ж, євангельські християни-баптисти, не маємо можливості захистити наші общини від впливу християн євангельської віри і особливо тоді, коли вони відвідують євангельських християн-баптистів на квартирах та запрошують до себе. Здається, всі групи християн євангельської віри діють як за сигналом, маючи вказівку, як діяти. Відчувається недостатня підготовленість багатьох керівників общин євангельських християн-баптистів, через що багато віруючих... підпадають під вплив християн євангельської віри. Захоплюються їх особливостями. У всіх випадках, коли євангельські християни-баптисти приймають до себе одного-двох із християн євангельської віри, результат виходить таким, що через півроку під їхній вплив підпадають шістнадцять і більше осіб..." [11, арк.16].

Самі ж п'ятидесятники в квітні-травні 1948 р. починають подавати заяви про їхній вихід з общин євангельських християн-баптистів внаслідок "грубого порушення Московської угоди з боку євангельських християн-баптистів" [12, арк.147].

З боку керівництва євангельських християн-баптистів робиться спроба призупинити активні дії християн євангельської віри щодо виходу зі Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів. Керуючий у справах з релігійних культів по УРСР Вільховий у червні 1948 р. повідомляє голові Ради у справах з релігійних культів при Раді Міністрів СРСР І.Полянському (м. Москва):

"...Щоб остаточно ліквідувати залишки християн євангельської віри, ми висловили духовному центру євангельських християн-баптистів на Україні думки про проведення наступних заходів:

1. До Ровенської, Львівської, Волинської і Тернопільської областей виїжджає помічник старшого пресвітера євангельських християн-баптистів по УРСР – Пономарчук. До Кам'янець-Подільської, Черновицької областей – Патковський. До Сталінградської, Ворошиловградської і Запорізької областей – Міцкевич.

2. До м. Києва старшим пресвітером євангельських християн-баптистів по УРСР викликаються старші пресвітери з Житомирської, Кіровоградської, Одеської, Дніпропетровської, Херсонської, Сумської, Чернігівської, Полтавської областей. Всі вони повинні в найближчий місяць-півтора навести порядок у справі приєднання християн євангельської віри до євангельських християн-баптистів.

3. Одночасно з цим даємо вказівку уповноваженим Ради, щоб вони наказали припинити діяльність незареєстрованих "хевовських груп" [13, арк.28].

Всі ці заходи повинні були, за задумом керівництва Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів, прискорити ліквідацію незалежних груп п'ятидесятників.

По всіх областях України робота з ліквідації п'ятидесятницьких общин почала проводитися дуже активно. Так, восени 1948 р. надійшли повідомлення з Дніпропетровської області (де на цей час був найбільший відсоток незареєстрованих п'ятидесятників по Україні) про те, що "питання єдності зійшло зі сцени, настав спокій, ті, хто чинили опір – повернулися до общин..." [14, арк.44-68]. Такі ж самі повідомлення надходили до м. Києва практично з усіх українських міст.

Але, не дивлячись на ці повідомлення, в дійсності, протягом 1948 р. з об'єднання Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів п'ятидесятники масово продовжували виходити. В тій же Дніпропетровській області до початку 1949 р. вийшло з Союзу євангельських християн-баптистів біля сорока відсотків християн віри євангельської, які вступили до нього у 1945 р. [3, с.258].

Аналіз діяльності п'ятидесятників в Україні у 1948 р. дає можливість зробити такі висновки:

Після об'єднання п'ятидесятників з євангельськими християнами-баптистами в єдиний союз, протиріччя між церквами загострилися через ідеологічні та політичні питання. В 1948 р. керівники п'ятидесятницьких церков провели нелегальний з'їзд, після якого почався відтік п'ятидесятників із Союзу євангельських християн-баптистів.

Після цього з боку керівництва євангельських християн-баптистів та державного керівництва було здійснено спробу остаточно вирішити питання щодо закриття та приєднання п'ятидесятницьких общин до євангельських християн-баптистів. У зв'язку з чим з боку державних силових структур стосовно п'ятидесятників почався моральний тиск, залякування, арешти.

Після всіх подій 1948 р. п'ятидесятницькі общини, які ввійшли до Союзу євангельських християн-баптистів у 1945 р., починають боротьбу за відокремлення від євангельських християн-баптистів та за створення свого союзу поза Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів.

Дана тема потребує подальшого дослідження з використанням архівів СБУ, архіву Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів та архіву п'ятидесятників України.

Джерела та література

1. Мельник В.И. Эволюция современного пятидесятничества. – Львов, 1985.
2. Назаркіна О. І. Протестантські конфесії України в 90-ті роки ХХ ст.: баптистські та п'ятидесятницькі течії: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2003.
3. Франчук В. Просила Россия дождя у Господа. – Т.1. – К., 2001.
4. История евангельских христиан-баптистов в СССР. – М., 1989.
5. Центральний державний архів вищих органів державної влади (далі – ЦДАВО). – Ф. 4648. – Оп. 4. – Спр. 27.
6. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 4. – Спр. 2.
7. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 4. – Спр. 4.
8. Центральний державний архів громадських організацій. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 58286.
9. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 4. – Спр. 50.
10. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 4. – Спр. 48.
11. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 2. – Спр. 75.
12. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 2. – Спр. 43.
13. Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДніпро). – Ф. Р-6463. – Оп. 1. – Спр. 4.
14. ДАДніпро. – Ф. Р-6463. – Оп. 1. – Спр. 6.

Саламаха И. В. Пятидесятники в Украине. Год 1948.

В статье исследуется деятельность пятидесятников в Украине в 1948 г. На основе архивных материалов выявлены причины активизации деятельности пятидесятников в вопросе о выходе из Союза евангельских христиан-баптистов. Показаны попытки создать независимый Союз пятидесятников в Украине в 1940-е годы.

Ключевые слова: пятидесятники, евангельские христиане-баптисты, протестанты

Salamaha I. V. Pentecostal in Ukraine in 1948

The article studies the activities of Pentecostal in Ukraine in 1948. The Reasons for intensive activity of Pentecostal aimed at separation from the union of Evangelical Baptist Christians have been traced based on the archive materials. The efforts to create an Independent Union of Pentecostal in Ukraine in 1940s have been described.

Keywords: Pentecostal, Evangelical Christians-baptists, Protestants